

'uḳūl'ün üçüncü kısmında âhiret konularına kısa bir bakış yapılmaktadır. On altıncı bölümü oluşturan bu kısımda kabir azabı, cismanî haşır vb. hususlar ele alınmış, on yedinci bölümde imanın tarifi verilmiş, günah-iman ilişkisine temas edilmiştir (s. 380-397).

*Lübâbü'l-'uḳūl'*deki atıflardan anlaşıldığına göre Ebû'l-Hüzeyl el-Allâf ile Kâ'bî gibi Mu'tezile kelâmcıları, Fârâbî ve İbn Sînâ gibi filozoflar, ayrıca müellifin de mensubu bulunduğu Eş'ariyye ekolünden Bâkîllânî, Cüveynî ve Gazzâlî'ye ait eserler kitabın kaynakları arasında yer alır. Eserin özellikle ilâhiyyât bölümünde bazı konuların işlenişî Gazzâlî'nin *Tehâfütü'l-felâsife*'si ile benzerlik arz etmekte ve bu husus metot açısından ondan faydalandığını düşündürmektedir. İslâm dünyasının batısında temel kaynaklardan birini teşkil ettiği muhtemel olan *Lübâbü'l-'uḳūl'*ün oldukça zengin bir felsefî ve kelâmî birikimin ürünü olduğunu söylemek gerekir. Eserin bilinen tek yazma nüshası Fas'taki Karaviyyî'nin Kütüphanesi'nde kayıtlı olup (nr. 1589) Fevkiyye Hüseyin Mahmûd tarafından yayımlanmıştır (Kahire 1977).

BİBLİYOGRAFYA :

Miklâtî, *Lübâbü'l-'uḳūl'* (nşr. Fevkiyye Hüseyin Mahmûd), Kahire 1977; ayrıca bk. neşrederinin girişi, s. 1-194; İbn Abdülmelik, *ez-Zeyl ve't-tekmile li-kitâbey el-Mevşûl ve's-Sıla* (nşr. Muhammed b. Şerîfe), Rabat 1984, VIII/2, s. 432-434; İbnü'l-Hatîb, *Mi'yârü'l-iḥtiyâr* (nşr. M. Kemâl Şebâne), Rabat, ts., s. 165-179; "Miklâte", *Mu.M* (Mülhak I), s. 202.

MUHAMMED ARUÇI

LÜBBÜ't-TEVÂRİH

(لب التواريخ)

Mîr Yahyâ Kazvî'nin

(ö. 962/1555)

Farsça umumi tarihi

(bk. KAZVÎNÎ, Mîr Yahyâ).

LÜBNAN

(لبنان)

Ortadoğu'da Akdeniz'e kıyısı olan ülke.

I. FİZİKİ ve BEŞERÎ COĞRAFYA

II. TARİH

III. KÜLTÜR ve MEDENİYET

Kuzeyi ve doğusu bir hilâl şeklinde Suriye topraklarıyla kuşatılmış olan Lübnan güneyde 60 kilometrelik bir sınırla İsrail'e komşudur; batıda ise Akdeniz'e açılır. Tek

meclisli ve çok partili bir rejimle yönetilen ülkenin resmî adı el-Cumhûriyyetü'l-Lübânîyye, yüzölçümü 10.400 km², nüfusu 4.376.900 (2003 tahmini), başşehri Beyrut (1.100.000), diğer önemli şehirleri Trablusşam (240.000), Sayda (140.000) ve Sur'dur (110.000).

I. FİZİKİ ve BEŞERÎ COĞRAFYA

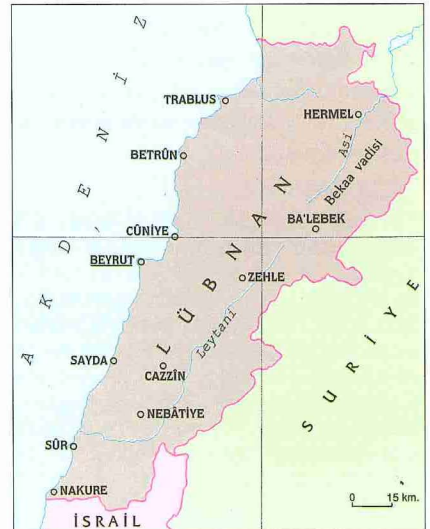
Oldukça sade bir görünüm sergileyen yüzey şekillerinin ana çizgilerini Lübnan dağları (Cebelilübnan) belirler. Bu dağlar kuzey-güney doğrultusunda 160 km. uzunluğunda olmak üzere ülkeyi baştan başa katedip toplam yüzölçümünün yaklaşık yarısını kaplar. Kuzeye doğru gidildikçe yüksekliği ve genişliği artan kalker yapılı Lübnan dağlarının kuzey kesiminde 3088 metreye erişen Kurnetüssevdé zirvesi ülkenin en yüksek noktasıdır. Lübnan dağlarıyla Akdeniz'in arasına, doğu-batı doğrultusundaki genişliği yer yer 40 kilometreyi bulan dar bir kıyı ovası girer. Lübnan dağlarıyla daha doğudaki Antilübnan dağları (el-Cebelüşşarki) arasında da Bikâ' (Bekâ', Bekaa) vadisi yer alır. Doğu Afrika'nın Göller bölgesinden Anadolu topraklarına kadar uzanan dünyanın en büyük fay hattı üzerinde bulunan Bikâ' çukuru nun tabanına batıdaki Lübnan dağlarından ve doğudaki Antilübnan dağlarından çok dik yamaçlarla inilir. Buna karşılık Lübnan dağlarının Akdeniz'e bakan batı yamaçları kıyı düzlüğüne ve aynı şekilde Antilübnan dağlarının doğu yarısı da Suriye topraklarına tedricen alçalır.

Ülkenin iklimi kıyıdan içeriye doğru gildikçe değişiklik gösterir. Kıyı kesiminde Akdeniz iklimi hüküm sürer; burada kışlar yumuşak ve yağışlı, yazlar sıcak ve nemlidir. Lübnan dağlarının batı yamaçlarında yağışlar boldur; yüksek kesimlerine ise yağış kar şeklinde düşer. İki dağ sırası arasında bulunan Bikâ' vadisinde karasal, hatta çöl iklimi özellikleri taşıyan bir iklim hâkimdir. Kıyı şeridinde 900 mm. kadar olan ortalama yıllık yağış tutarı Lübnan dağlarının bazı yüksek kesimlerinde 1500 milimetreye kadar çıkar. Bikâ' vadisinde yağışın 400 milimetrenin de altında olduğu kesimler vardır. Bitki örtüsünü teşkil eden sedir ormanlarının yoğun biçimde Lübnan dağlarında bulunması, bu ağaç türünün bitki coğrafyasında bu dağların adıyla (Cedrus libani "Lübnan sediri") olarak anılmasına yol açmıştır. Eskiçağ'lardan beri gemi inşasında çok kullanılan Lübnan sedirleri bütün Akdeniz dünyasında olduğu gibi günümüzde bu ülkede de azalmış, yer yer küçük alan-

lar halinde kalmıştır. Sedirin azalmasından sonra Lübnan dağlarının batı yamaçlarında çeşitli çam türlerinin yetiştirilmesine başlanmıştır. Ancak yine de orman alanlarının eski asırlara göre gerilemesine rağmen Lübnan dağları halen Ortadoğu'nun en sık bitki örtüsüyle kaplı kesimidir. Ülkede genellikle Lübnan dağlarının yamaçlarından doğarak Akdeniz'e ulaşan kısa boylu fakat suyu bol akarsulara rastlanır. Bikâ' vadisindeki Ba'lebek eşiginden doğarak güneye doğru akan ve Lübnan sınırları içerisinde denize dökülen Leytani (Leontes) nehriyle kuzeye doğru akan ve Lübnan'dan sonra Suriye topraklarından geçip Türkiye sınırları içinde Akdeniz'e ulaşan Âsi (Orontes) nehri diğerlerinden daha uzun ve daha önemlidir.

Resmî dili Arapça olan Lübnan dinî ve etnik bakımdan çok karışık bir ülkedir. Derin vadiler araziyi birinden diğerine geçilmesi güç kompartmanlara böldüğünden buralarda çeşitli din ve etnik gruplardaki halk âdetâ ayrı cemaatler halinde yaşar; bu cemaatlerin başlıcaları Sünnî müslümanlar (kıyı kesiminde), Şii müslümanlar (Bikâ' vadisinde ve güneyde), Katolik Mârûnîler (büyük bölümü Lübnan dağlarında), Dürzîler (Lübnan dağlarının orta kesiminde), Ortodoks Rumlar (kıyı şehirlerinde) ve Katolik Ermeniler'dir (güneyin kırsal kesimlerinde). Bunların oranı hakkında resmî istatistikler bilgi vermemekte, gayri resmî kaynakların verdiği bilgiler de birbirini tutmamaktadır.

Lübnan

Resmî adı :	el-Cumhuriyyetü'l-Lübnâniyye (Lübnan Cumhuriyeti)
Başşehir :	Beyrut
Yüzölçümü :	10.400 km ²
Nüfusu :	4.376.900 (2003 tahmini)
Resmî dini :	—
Resmî dili :	Arapça
Para birimi :	Lebanese pound (LBP) 1 LBP = 100 piasters

Kıyı bölgelerinde turuncgillerle muz ve zeytin, Lübnan dağlarının kıyı ovasına bakan alt yamaçlarında -taraça ziraatı sistemiyle- elma, armut, şeftali, üzüm ve Bikâ' vadisinde tahıl, patates, kavun ve çeşitli sebzeler üretilen Lübnan'ın ekonomisi çoğunlukla tarıma dayanır. Tarımın yanı sıra hayvancılık da yapılır (dağlık coğrafyanın sonucu olarak daha çok keçi, daha az koyun ve büyükbaş hayvan). Akdeniz sularındaki hızlı kirlenme kıyı balıkçılığına darbe indirmiştir. 1975'te başlayan iç savaş da o yıllara kadar ekonomide önemli bir yeri olan ticaret ve bankacılık sektörüne darbe indirmiştir ve halen bu etkinliklerin yeniden canlandırılmasına çalışılmaktadır. Yer altı zenginlikleri bakımından fakir olan ülkede (az miktarda linyit ve demir) sanayi faaliyetleri daha çok besin, dokuma, yapı malzemeleri imalatı ve petrol rafinajı üzerinedir. Başlıca limanlarından petrol, zeytinyağı, işlenmiş yün ve özellikle işlenmiş mücevher ihraç edilir. Turizm gelirleri de iç savaştan sonra önemli ölçüde azalmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

P. Birot – J. Dreche, *La Méditerranée et le moyen-orient*, Paris 1956, s. 445-449; Necdet Tunçdilek, *Güneybatı Asya*, İstanbul 1962, s. 26-27, 34, 65, 82; a.e. (*Fiziki Ortam*), İstanbul 1971, s. 28, 176; a.mlf., "Ortadoğu Memleketlerinin Coğrafi Problemlerine Kısa Bir Bakış", *Türk Coğrafya Dergisi*, sy. 18-19, İstanbul 1959, s. 137-152; Sami Öngör, *Orta Doğu (Siyasî ve İktisadî Coğrafya)*, Ankara 1969, s. 217-227; M. C. Şehâbeddin Tekindağ, "Lübnan", *İA*, VII, 101-102; D. Chevallier, "Lubnân", *EL²* (Fr.), V, 793-796.

DİA

II. TARİH

İbrânîce Lebânôn, Süryânîce Lebñân, Arapça Lübnân, Grekçe Libanos, Latince Libanus ve günümüz bazı Batı dillerinde Lebanon şeklinde kullanılan Lübnan kelimesinin Sâmi dillerinde "beyaz" anlamında lbn kökünden geldiği, karla kaplı dağların beyaz görüntüsünden dolayı bölgeye bu adın verildiği kaydedilmektedir. Tarihi milâttan önce 3000 yıllarına kadar götürülebilen Lübnan Fenikeliler, Asurlular, Bâbilliler, Persler ve Makedonya Krallığı gibi birçok kavim ve devletin ardından milâttan önce 64'ten itibaren Roma İmparatorluğu'nun, daha sonra da Bizans'ın hâkimiyeti altına girmiştir. Hem Akdeniz ticaretinin hem Suriye üzerinden bütün Asya ticaretinin yönlendirildiği Lübnan toprakları Roma ve Bizans İmparatorluğu'nun da en hareketli bölgeleri arasında yer almış, Avrasya ticaretinin önemli temas noktalarından birini oluşturan sahil şehirleri İslâm döneminde de aynı işlevini sürdürmüştür.

Bizans İmparatoru Herakleios'un yenilgiye uğratılmasıyla sonuçlanan Yermük Savaşı'ndan (15/636) sonra İslâm orduları günümüz Suriye, Lübnan, Ürdün ve Filistin topraklarına hâkim oldular. Bölge müslümanlar için ticarî, hristiyanlar için dinî açıdan önemli idi. Mekkeliler'in ticaret kervanlarını Suriye'ye bağlayan yol Lübnan topraklarından geçiyordu. Hz. İsâ Sûr (Tyre) ve Sayda (Sidon) şehirlerine ayak basmış, havârilere Aziz Pavlus Sûr'da bir kilise inşa etmişti. Bölge, Hz. Ömer döneminde 14 (635) yılından itibaren sürdürülen fetihler neticesinde Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ın başkumandanlığında Yezîd b. Ebû Süfyan ve kardeşi Muâviye'nin kumandasındaki ordular tarafından İslâm topraklarına katıldı. Halife Ömer bölgeyi önce Yezîd'in, onun ölümünden sonra da

Muâviye'nin yönetimine verdi. Hz. Osman devrinde bölge valisi Muâviye tarafından görevlendirilen Süfyan b. Mücîb el-Ezdi Trablus'u kuşatarak fethetti. Muâviye bu dönemde çok sayıda yahudiye buraya yerleştirdi (Belâzûrî, s. 181, 182). Fethinden itibaren Ürdün askerî eyaletine (cünd) bağlı olan Sûr hariç, Dimaşk askerî eyaletine bağlı olan Lübnan bölgesi Emevîler devrinde de bu konumunu devam ettirdi. Muâviye hilâfet merkezini Dimaşk'a nakledince Lübnan'ın da dahil olduğu Suriye bölgesinin (Bilâdüşşam) önemi arttı. Emevîler döneminde özellikle Bizans'a yönelik seferler sırasında Bizans'tan gelebilecek tehlikeler karşısında güçlü bir savunma oluşturabilmek amacıyla bölgenin sahil kesiminin imar ve iskânına önem verildi. Benî Rebîa ve Benî Hanîfe gibi Arap kabileleri bölgeye yerleştirdi. Bu arada çeşitli İranlı kabileler Beyrut, Sûr ve Sayda şehirlerinde iskân edildi. Haleflerinin de Muâviye'nin bu politikasını devam ettirmeleri sonucunda Lübnan'da İslâmîyet hızla yayıldı. Bölgenin nüfus yapısında önemli yeri olan Mârûnîler, hemen hemen aynı dönemlerde Bizans içindeki mezhep çatışmaları sebebiyle bölgeye yerleştiler. Bütün bu grupların yanında Bizans kaynaklarında Mardaites (Merdeîler), Arap kaynaklarında Cerâcime olarak adlandırılan ve çıkardıkları isyanlarla sık sık problem oluşturan bir grup da VIII. yüzyılda bölgeye yerleşti. Bizans gazâlarıyla meşgul olan ve kendilerine "zühhâdû's-sugur" denilen dervişler ise daha ziyade sahil bölgelerinde iskân edildi. Böylece Emevîler devrinde genel olarak Lübnan'da tarımla uğraşan hristiyanlarla Trablus, Beyrut, Sayda ve Sûr gibi sahil şehirlerinde gazâ ile meşgul olan müslümanlardan oluşan bir toplumsal yapı ortaya çıktı. Bu dönemde Bizans donanma-

Sayda
deniz kalesi –
Lübnan